

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).79](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).79)
УДК 613: 378

Омельченко Т.Г.,
<https://orcid.org/0000-0002-2278-6450>
кандидат фізичного виховання., доцент,
Національний університет фізичного виховання і спорту України, м. Київ

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ АНАТОМІЇ І ФІЗІОЛОГІЇ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ФІЗКУЛЬТУРНОГО ПРОФІЛЮ

У статті висвітлено сучасні методичні підходи до вивчення «Анатомії та фізіології» для студентів фізкультурного профілю. Обґрунтовано доцільність вивчення дисципліни у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю та визначено необхідність пошуку інноваційних підходів до вивчення «Анатомії і фізіології». В статті розроблено і представлено структуру та зміст навчальної дисципліни «Анатомія і фізіологія» для студентів фізкультурного профілю. Інноваційні підходи до вивчення «Анатомії та Фізіології» у вищих навчальних закладах (ВНЗ) повинні включати такі методи як віртуальна анатомія та фізіологія, засоби візуалізації, які сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу. **Мета дослідження** полягає в узагальненні і систематизації сучасних підходів до вивчення анатомії і фізіології у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю, пошуку інноваційних підходів до вивчення навчальної дисципліни студентами задля формування стандартизованих компетентностей. **Методологічну основу дослідження** становить комплекс методів, загальнонаукові методи дослідження, зокрема аналіз і синтез; узагальнення та систематизація; контент-аналіз. **Наукова новизна:** в статті проаналізовано та визначено переваги використання інтерактивного методу навчання – кейс-методу (case-study). Перевагою використання кейс-методів є активність студентів, залучення студентів до роботи з інформацією, формування вміння та навичок самостійно приймати рішення. Успішному вивченню «Анатомії та фізіології» сприяють віртуальні лабораторії, симулятори та комп'ютерні програми. **Висновки:** підвищення якості та результативності навчання студентів з «Анатомії та фізіології» можна досягнути використовуючи засоби візуалізації (віртуальна анатомія та фізіологія), інтерактивні методи навчання – кейс-метод (case-study), фрагменти відео з YouTube.

Ключові слова: студенти, анатомія людини, фізіологія людини, методи навчання, засоби навчання, кейс-метод.

Omelchenko Tetiana. Modern approaches to the study of anatomy and physiology in higher educational institutions of the physical culture profile. The article highlights modern methodical approaches to the study of "Anatomy and Physiology" for physical education students. The expediency of studying the discipline in higher educational institutions of the physical culture profile is substantiated, and the need to find innovative approaches to the study of "Anatomy and Physiology" is determined. The article develops and presents the structure and content of the study discipline "Anatomy and Physiology" for physical education students. Innovative approaches to the study of "Anatomy and Physiology" in higher education institutions (HEIs) should include such methods as virtual anatomy and physiology, visualization tools that contribute to better learning of educational material. **The purpose** of the study is to generalize and systematize modern approaches to the study of anatomy and physiology in higher educational institutions of the physical education profile, to find innovative approaches to the study of the academic discipline by students in order to form standardized competencies. **The methodological basis** of the research is a complex of methods, general scientific methods of research, in particular analysis and synthesis; generalization and systematization; content analysis. **Scientific novelty:** the article analyzes and defines the advantages of using an interactive teaching method - the case-study method. The advantage of using case methods is the activity of students, the involvement of students in working with information, the formation of skills and abilities to make decisions independently. Virtual laboratories, simulators and computer programs contribute to the successful study of "Anatomy and Physiology". **Conclusions:** improving the quality and effectiveness of students' training in "Anatomy and Physiology" can be achieved using visualization tools (virtual anatomy and physiology), interactive learning methods - case-study, video fragments from YouTube.

Key words: students, human anatomy, human physiology, teaching methods, teaching aids case- method.

Постановка проблеми. Для студентів фізкультурного профілю навчальна дисципліна «Анатомія і фізіологія» є головним елементом професійної підготовки і має важливе значення з кількох аспектів. Зокрема, знання анатомії дозволяє краще розуміти будову та роботу м'язів, що є важливим для ефективної тренувальної програми та попередження травматизму. Знання про будову суглобів, хребта та інших частин тіла допомагає уникати травм під час фізичних навантажень та вдосконалювати техніку виконання вправ. Розуміння фізіологічних процесів, таких як газообмін (дихання), кровообіг та обмін речовин, допомагає студентам оптимізувати свої тренування та досягнути кращих спортивних результатів. «Не навчайте студентів так, як навчали Вас – вони народилися в інші часи» говорить народна мудрість.

На фоні глобальних змін, що відбуваються в Україні на сучасному етапі розвитку вищої освіти, виникає потреба пошуку нових підходів управління навчальним процесом, нових засобів навчання. Виклики сучасності, поставлені перед вищою освітою, вимагають пошуку шляхів оптимізації навчального процесу. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» важливим завданням вищої освіти України є впровадження сучасних інноваційних технологій навчання за європейською кредитно-трансферною системою (ЄКТС), мобільність студентів та викладачів, взаємознання дипломів про вищу освіту впровадження нових освітніх програм [6].

В умовах сьогодення навчати студентів, використовуючи традиційні підходи неможливо. Відповідно до вчення давньокитайського філософа Конфуція «Три шляхи ведуть до знань: шлях роздумів – це шлях найблагородніший, шлях наслідування – це шлях найлегший, та шлях досвіду – це шлях найгірший» [2]. Призначення педагога, його професійна спрямованість має поєднувати в собі рух цих трьох шляхів одночасно.

Найбільші складнощі в навчанні студентів викликає невміння раціонально розподіляти свій час, відсутність або недостатність навичок самодисципліни і самоосвіти, відсутність вміння самостійно працювати з науковою літературою, повільний (пасивний) темп засвоєння навчальної інформації. Репродуктивний та «кліповий» тип сприйняття інформації студентами спричиняє складність навчальної діяльності, створює стресові ситуації, психофізіологічне напруження та психічне перенавантаження.

Для успішного навчання потрібні дві головні умови, а саме: наявність того, хто хоче навчитися, та наявність того, хто може задовольнити цю потребу, тобто навчити. Студент повинен бути мотивованим до навчання, мати бажання здобути знання і стати кваліфікованим фахівцем.

Простий логічний ланцюжок «я гарно навчаюсь - маю гарну роботу –маю гарне життя» повинно бути тим мотивом, який дозволить студенту, оволодіння знаннями та навичками необхідними для роботи фахівця.

У зв'язку з цим, виникає необхідність пошуку нового підходу, так як традиційний підхід до вивчення «Анатомії і фізіології» характеризується пасивністю здобувачів освіти у засвоєнні знань і формуванні практичних вмінь та навичок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значна кількість наукових розвідок спрямована на підвищення якості освіти, присвячена пошуку нових підходів, засобів та методів навчання. Серед українських досліджень щодо викладання «Анатомії та фізіології» в галузі фізичного виховання і спорту відзначимо, зокрема Боровець О.В. [1, 2], Сікорський П.І. [3], Черкасов В.Г., Остапюк Л.І., Дзевульська І.В. [5].

Методологічну основу дослідження становить комплекс методів, застосовано загальнонаукові методи дослідження, зокрема аналіз і синтез; узагальнення та систематизація; контент-аналіз.

Мета дослідження – узагальнити і систематизувати сучасні підходи щодо вивчення анатомії і фізіології у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю, запропонувати інноваційні підходи до вивчення навчальної дисципліни студентами задля формування стандартизованих компетентностей.

Виклад основних результатів дослідження. Підготовка бакалаврів за освітньою програмою 017 Фізична культура і спорт в якості нормативної навчальної дисципліни передбачає вивчення «Анатомії і фізіології».

Метою викладання навчальної дисципліни «Анатомія і фізіологія» є підготовка фахівців, які володіють значним обсягом теоретичних та практичних знань щодо будови і функціональних особливостей організму людини; вивчення особливостей будови тіла спортсмена, а також перебудови, які відбуваються в організмі під час занять спортом; формування теоретичних знань, практичних навичок і вмінь самооцінки функціонального стану організму людини.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Анатомія і фізіологія» є формування у здобувачів вищої освіти уявлення про цілісність організму людини; ознайомлення здобувачів вищої освіти з фізіологічними механізмами процесів, в основі яких лежить нервова та гуморальна регуляція організму; підготовка здобувачів вищої освіти до кращого розуміння інших навчальних дисциплін.

Передумовами для вивчення дисципліни «Анатомія і фізіологія» є знання, що сформовані під час вивчення таких шкільних дисциплін: «Біологія людини» (Анатомія і фізіологія), «Основи здоров'я». Для формування компетентностей з дисципліни «Анатомія і фізіологія» студенти попередньо повинні мати знання: будови та функцій живого організму; цитології (будови клітини); гістології (знання про тканини, типи тканин та їх будову); остеології (знання про будову кістки, класифікацію кісток, типи з'єднання кісток; суглоби, будову суглоба); мієлогії (знання про будову м'язів, групи м'язів; фізіологію м'язової діяльності); анатомії та фізіології серцево-судинної системи людини; анатомії та фізіології травлення та виділення; анатомії та фізіології сенсорної системи; механізми нервово-гуморальної регуляції функцій; функціональну діяльність органів і систем органів; функціональний взаємозв'язок органів і систем органів.

В процесі вивчення дисципліни студенти повинні удосконалити практичні вміння та навички, зокрема, користуватися анатомічними атласами, моделями, муляжами, мікропрепаратами; вимірювати силу м'язів за допомогою динамометра; проводити спірометрію та визначати частоту дихання; вимірювати артеріальний тиск крові, визначати пульс; досліджувати колінний рефлекс; пояснювати фізіологічні механізми забезпечення гомеостазу системою крові; пояснювати зміст фізіологічних процесів, що відбуваються в організмі людини під час рухової активності.

Розроблену нами структуру та зміст навчальної дисципліни «Анатомія і фізіологія» представлено в табл.1

Таблиця 1

Структура навчальної дисципліни «Анатомія і Фізіологія»

Номер і назва теми дисципліни	Номер і назва теми практичних занять	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
1. Предмет і завдання анатомії та фізіології людини. Рівні організації організму людини. Організм – єдине ціле.	1. Короткий історичний нарис розвитку анатомії та фізіології. Роль видатних вчених у розвитку анатомії та фізіології. Методи анатомічних та фізіологічних досліджень.	2	2
	2. Рівні організації організму людини: клітинний рівень (цитологія); тканинний рівень (гістологія); фізіологічні системи та функціональні	2	

	системи організму людини.		
2.Анатомія опорно-рухового апарату людини. Остеологія.	3. Скелет голови (кістки мозкового черепа, кістки лицевого черепа). Топографія та сполучення кісток черепа.	2	2
	4. Загальна будова хребтового стовпа, поясів верхніх та нижніх кінцівок. Особливості будови суглобів.	2	
3. Анатомія та фізіологія опорно-рухового апарату людини. Міологія.	5.Морфофункціональна структура скелетних м'язів.	2	2
	6. Групи м'язів організму людини. Механізм м'язового скорочення.	2	
4.Морфофункціональні особливості серцево-судинної системи людини.	7. Анатомія серцево-судинної системи людини. Функціональна характеристика кровоносних судин. Будова серця.	2	2
	8. Фізіологія системи крові. Кровообіг, велике та мале коло кровообігу. Групи крові. Переливання крові.	2	
5.Фізіологічні властивості міокарда. Основні закони гемодинаміки.	9.Серцевий цикл. Регуляція роботи серця.	2	
	10.Методи дослідження серцево-судинної системи людини(пульс, артеріальний тиск, ЕКГ).	2	
6. Анатомія органів дихання людини	11. Повітропровідні шляхи (порожнина носа, носоглотка, гортань, трахея, бронхи); легені, ворота легень, плевра, ацинус, альвеола: взаємозв'язок будови і функцій.	2	2
	12. Етапи дихання. Біомеханіка вдиху та видиху.	2	
7. Фізіологія системи дихання.	13. Регуляція дихання (дихальний центр; дихання в умовах зміненого атмосферного тиску).	2	2
	14. Визначення частоти дихання під час спокою і фізичного навантаження. Визначення життєвої ємності легень	2	
8. Анатомія травної системи людини.	15.Анатомічні особливості органів травної системи. Будова та функції порожнини рота, зубів, язика, глотки, стравоходу, шлунку, тонкої кишки, товстої кишки, очеревини.	2	2
	16. Особливості будови травних залоз.	2	
9. Фізіологічні основи травлення	17. Травлення в ротовій порожнині, шлунку, кишечнику.	2	
	18. Печінка: топографія, зовнішня та внутрішня будова. Структурно-функціональна одиниця печінки. Функції печінки. Жовчний міхур: топографія, будова, функції. Шляхи виділення жовчі. Підшлункова залоза: топографія, зовнішня та внутрішня будова, функції.	2	
10. Фізіологія енергетичного обміну, травлення та терморегуляції	19. Енергетичний обмін. Методи вимірювання енергетичних витрат.	2	2
	20. Температура тіла людини та її регуляція: теплопродукція, тепловіддача.	2	
11.Анатомія сечовидільної системи	21. Анатомічні особливості органів сечовидільної системи	2	
	22. Будова і функції нирок і сечовивідних шляхів.	2	
12. Фізіологія системи виділення.	23.Механізми утворення первинної і вторинної сечі.	2	2
	24. Роль нирок у підтриманні гомеостазу	2	
13. Системи регуляції функцій організму: нервова та ендокринна	25. Нервова система: будова і функції. Фізіологічний механізм нервового збудження. Основні принципи рефлексорної діяльності.	2	2
	26. Залози внутрішньої секреції Епіфіз. Гіпофіз. Щитоподібна залоза. Прищитоподібні залози. Вилочкова залоза.	2	

	Підшлункова залоза. Надниркові залози. Статеві залози. Поняття про гормони.		
14. Анатомія сенсорних систем. Фізіологія сенсорних систем.	27. Сенсорні системи: загальна будова і функції (Зорова, слухова, нюхова, смакова, система дотику, вестибулярний апарат)	2	
	28. Фізіологічні основи поведінки.	2	

Для підготовки до лабораторних занять студентам рекомендовано джерела літератури [4,7,8]. Сьогодні характеризується активним використанням інформаційних технологій, тому сучасні підходи до вивчення «Анатомії та Фізіології» у закладах вищої освіти (ЗВО) мають включати використання передових технологій, таких як віртуальна анатомія та фізіологія, засоби візуалізації для кращого засвоєння матеріалу.

В умовах навчання головним завданням є досягнення максимальної активності студентів. Для активізації навчальної та пошукової діяльності студентів доцільно використовувати інтерактивні методи навчання. Дані методи відповідають потребам часу, є цікавими для студентів, так як передбачають різні форми взаємодії: студент-викладач, студент-студент. Наразі активно використовується інтерактивний метод навчання – кейс-метод (case-study). Метод «case-study» (від англ. case – випадок, ситуація), або метод конкретних ситуацій, – це педагогічна технологія, заснована на моделюванні ситуації або використанні реальної ситуації з метою аналізу даного випадку, виявлення проблем, пошуку альтернативних методів вирішення та прийняття оптимального вирішення проблеми [2].

Головна мета методу «case-study» – створити студентам ситуацію, яка потребує оперативного прийняття рішення. Варто зазначити, що попередньо рішення має бути обґрунтованим. У більшості випадків при використанні кейсу учасникам попередньо надається можливість ознайомитись із переліком ситуаційних завдань, підґрунтям яких є реальні чи уявні ситуації.

Кейс-метод дозволяє встановити оптимальне поєднання теоретичного навчання та застосування сформованих практичних навичок. Використання кейс-методу передбачає, що викладач керує обговоренням проблеми, представленої в кейсі, а самі кейси можуть бути запропоновані студентам у самих різних формах : аудіо, мультимедіа чи відео. Використання кейс-методу сприяє відпрацюванню на практиці теоретичних знань, удосконалює практичні вміння та навички, формує інтерес і позитивну мотивацію до навчання. Це дає змогу розвинути навички аналізувати та мислити критично, виявити різноманітні точки зору. Головне призначення кейс-методів навчити студентів активно працювати з інформацією, виробляти вміння та навички самостійно приймати рішення.

Активні методи вивчення «Анатомії та фізіології» включають практичні та інтерактивні підходи, спрямовані на залучення студентів до активної участі, спонукають до самостійної роботи. Для підвищення ефективності навчання важливо використовувати сучасні технології та різні формати роботи (індивідуальний, самостійний, груповий чи змішаний).

Важливу роль при вивченні дисципліни мають лекційні заняття, лабораторні роботи, виконання вправ і дослідження реакції організму на навантаження. Лекції є необхідною формою навчання, зручною та ефективною формою викладу матеріалу. Однак, доцільно пам'ятати і правильно подавати навчальний матеріал під час проведення лекції. Монотонна, довготривала лекція без використання засобів наочності втомлює та знижує активність сприйняття матеріалу. Утримувати довільну увагу протягом тривалого часу важко тому лекції повинні бути цікавими, проблемними, демонструвати зв'язок з практикою, життєвими ситуаціями. У зв'язку з цим необхідно використовувати засоби та методи, які підвищують ефективність лекцій, сприятимуть досягненню мети лекції, допоможуть студентам краще зрозуміти і засвоїти матеріал. Наприклад, змінюючи різні канали сприйняття інформації зорові, слухові. З цією метою можуть бути використані і фрагменти відео презентацій з YouTube. Використання наочності, презентацій дозволить наочно продемонструвати схеми, малюнки, що відображають будову та фізіологічні процеси.

Під час проведення лабораторних занять доцільно використовувати сучасні технології, віртуальні лабораторії, симулятори та комп'ютерні програми для інтерактивного вивчення анатомії та фізіології. Ці методи допомагають студентам краще засвоювати матеріал та розвивати аналізуюче критичне мислення у вивченні анатомії і фізіології.

Висновки. Покращення якості освіти в цілому не можливе без покращення якості засвоєння матеріалу з окремих навчальних дисциплін та формування мотивації студентів. Досвід викладання навчальної дисципліни «Анатомія і фізіологія» для студентів денної і заочної форм навчання дав змогу вибудувати саме таку структуру представлення інформації з навчальної дисципліни. Успішному вивченню навчальної дисципліни сприяють засоби візуалізації, а саме віртуальна анатомія та фізіологія, інтерактивні методи навчання – кейс-методу (case-study), фрагменти відео презентацій з YouTube.

Література

1. Геруш І.В., Гайдуков В.А., Букатару Ю.С., Маритчин І.М. Дистанційні технології навчання як одна з інноваційних технологій у навчальному процесі. Медична освіта. 2012. № 3. С. 35–37.
2. Скрипник І.М., Сорокіна С.І., Шевченко Т.І. [та ін.]. Кейс-метод як приклад інтерактивного навчання студентів-медиків клінічним дисциплінам. Вища освіта України. Тематичний випуск «Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання». 2012. Т. 1. № 1 (Дод. 3). с. 372–377.
3. Сікорський П.І. До проблеми класифікації методів навчання. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2003. Вип. 17. С. 89–98.
4. Сидоренко П.І. Анатомія та фізіологія людини: підручник / П.І. Сидоренко, Г.О. Бондаренко, С.О. Куц. 5-е вид., К.: ВСВ «Медицина», 2015. 248 с.
5. Черкасов В.Г., Остапюк Л.І., Дзевульська І.В. [та ін.] Анатомічна лекція як важливий засіб формування корпоративної академічної культури. Медична освіта. 2015. № 3. С. 90–93.
6. <http://www.mon.gov.ua/> – Міністерство освіти та науки України - офіційний сайт

7. Електронний підручник з анатомії людини. Режим доступу: <https://www.yakaboo.ua/anatomija-ljudini-pidruchnik>

8. Електронний підручник з фізіології людини. Режим доступу:
https://drive.google.com/file/d/0B3CdYIn65_x0YXpjWXpobHU1RTQ/view

References

1. Herush I.V., Haidukov V.A., Bukataru Yu.S., Marytchyn I.M. (2012). Dystantsiini tekhnolohii navchannia yak odna z innovatsiinykh tekhnolohii u navchalnomu protsesi Medychna osvita (Medical education), 3, 35–37.
2. Skrypnyk I.M., Sorokina S.I., Shevchenko T.I. [ta in.]. (2012). Keis-metod yak pryklad interaktyvnoho navchannia studentiv-medykiv klinichnym dystsyplinam. Vyscha osvita Ukrainy (Higher education of Ukraine). Tematychnyi vypusk «Mizhnarodni Chelpanivski psykhologo-pedahohichni chytannia», 1, 1 (Dod. 3), 372–377.
3. Sikorsky P.I. (2003). Do problemy klasyfikatsii metodiv navchannia. Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia pedahohichna (Visnyk of Lviv University. The series is pedagogical), 17, 89–98.
4. Sydorenko P.I. Human anatomy and physiology: a textbook / P.I. Sydorenko, G.O. Bondarenko, S.O. Kuts. 5th ed. K.: VSV "Medicine", 2015. - 248 p.
5. Cherkasov V.H., Ostapiuk L.I., Dzevulska I.V. [ta in.]. (2015). Anatomichna lektsiia yak vazhlyvyi zasib formuvannia korporativnoi akademichnoi kultury. Medychna osvita (Medical education), 3, 90–93.
6. <http://www.mon.gov.ua/> – Ministry of Education and Science of Ukraine - official website
7. Electronic textbook on human anatomy. Access mode: <https://www.yakaboo.ua/anatomija-ljudini-pidruchnik>
8. Electronic textbook on human physiology. Access mode:
https://drive.google.com/file/d/0B3CdYIn65_x0YXpjWXpobHU1RTQ/view

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K\(176\).80](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.3K(176).80)

Омельчук О.В.,
<https://orcid.org/0000-0003-1771-730X>
доцент кафедри здоров'язбережувальної освіти
та фізичної рекреації, кандидат педагогічних наук, доцент
УДУ імені Михайла Драгоманова, м. Київ
Матеїснко М.І.
<https://orcid.org/0000-0002-2162-7967>
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри футболу,
УДУ імені Михайла Драгоманова (м. Київ)

ВРАХУВАННЯ АСПЕКТІВ СОЦІАЛЬНОГО БУТТЯ СТУДЕНТІВ ЯК КЛЮЧОВА ФОРМА ПЕДАГОГІЧНОГО КОНТРОЛЮ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Метою дослідження було освітлення результатів першого етапу системи досліджень особливостей організації навчального процесу в екстремальних умовах військового стану. Основними завданнями були: здійснити аналіз педагогічних та психологічних наукових джерел щодо основних характеристик досліджень контролю навчальної діяльності в умовах психологічної напруги; презентувати перший етап емпіричного пошуку та представити для обговорення проблемні питання вивчення соціальних умов студентів та їх вплив на навчальний процес в ситуаціях військового стану та дистанційних і екстремальних форм навчання.

В роботі освітлено тлумачення авторами наукової літератури змісту понять «екстремальна ситуація», «надзвичайний стан» та вказано на їх погляди щодо дослідження психологічних станів в таких умовах.

Новизною дослідження слід вважати запропоновані авторами форми та методи дослідження та методичної реалізації щодо врахування психологічних станів студентів та їх впливу на навчальний процес з подальшим використанням їх результатів у педагогічному контролі та процесі розробок методичних рекомендацій.

У висновках вказується на доцільність врахування соціальних умов та психологічних станів суб'єктів навчального процесу різними формами та методами педагогічного контролю. Наголошується, що такі аспекти створюють ефект психологічної підтримки, формування довіри до викладача, що в свою чергу, впливає на якість навчального процесу.

Ключові слова: екстремальна ситуація, надзвичайний стан, навчальний процес, педагогічний контроль, соціальні умови.

Omelchuk O.V., Matviienko Mykhailo. Taking into account aspects of the social being of students as a key form of pedagogical control in the organization of the educational process in the extreme conditions of the state of war. The purpose of the study was to clarify the results of the first stage of the system of research on the peculiarities of the organization of the educational process in extreme conditions of military rule. The main tasks were: to carry out an analysis of pedagogical and psychological scientific sources regarding the main characteristics of research on the control of educational activities in conditions of psychological stress; present the first stage of empirical research and present for discussion the problematic issues of studying the social conditions of students and their influence on the educational process in situations of martial law and remote and extreme forms of education.